MARIAN MIHĂILĂ CLAUDIA ANDRIŢOI

PROTECŢIA JURIDICĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ediţia a III-a revizuită şi adăugită

Colecţia
ORIZONTURI SOCIO – UMANE

EDITURA EFTIMIE MURGU
REŞIŢA, 2009

21621 C0E01/M69.

UNIVERSITATEA „EFTIMIE MURGU" REŞIŢA
CENTRUL DE CERCETARE PENTRU PROTECŢIA MEDIULUI ŞI BUNURILOR CULTURALE ÎN AREALUL EUROPEAN

MARIAN MIHĂILĂ **CLAUDIA ANDRIŢOI**

PROTECŢIA JURIDICĂ A DREPTURILOR OMULUI

Ediţia a III–a revizuită şi adăugită

Editura Eftimie Murgu
Reşiţa, 2009

CUPRINS

Cuvânt înainte ediția I-a..... 11
Cuvânt înainte ediția a II-a..... 13
Cuvânt înainte ediția a III-a..... 14

CAPITOLUL 1
ORIGINEA, EVOLUȚIA ȘI CONȚINUTUL DREPTURILOR OMULUI 15
1.1. Apariția și evoluția istorică a drepturilor omului..... 15
1.1.1. Din Antichitate până la Revoluția Franceză din 1789..... 15
1.1.1.1. Drepturile omului în Grecia și Roma antică..... 18
1.1.1.2. Religiile și drepturile omului..... 21
1.1.1.3. Scrieri de referință în domeniul drepturilor omului..... 22
1.1.1.4. Declarația drepturilor omului și cetățeanului..... 24
1.1.1.5. Evoluții și dezvoltări ale drepturilor omului în România..... 25
1.2. Izvoarele drepturilor omului..... 25
1.2.1. Izvoare principale..... 25
1.2.2. Izvoare auxiliare..... 26
1.3. Drepturile omului și dreptul internațional umanitar..... 27
1.3.1. Scurt istoric..... 27
1.3.2. Definirea celor două concepții..... 28
1.3.3. Distincții între dreptul internațional umanitar și drepturile omului..... 28
1.3.4. Conexiuni între dreptul internațional umanitar și drepturile omului..... 29

CAPITOLUL 2
ORGANIZAȚII ȘI ORGANE INTERNAȚIONALE CU ATRIBUȚII ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI..... 31
2.1. Scurt istoric..... 31
2.2. Organele principale ale O.N.U. cu preocupări pe linia promovării și apărării drepturilor omului..... 33
2.2.1. Controverse privind competențele O.N.U. în domeniul protecției juridice a drepturilor omului..... 33
2.2.2. Structura Organizației Națiunilor Unite..... 34
2.2.2.1. Adunarea Generală..... 35

2.2.2.1.1. Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale..... 36
2.2.2.1.2. Comitetul pentru drepturile omului..... 37
2.2.2.1.3. Comitetul pentru eliminarea discriminării femeii..... 38
2.2.2.1.4. Comitetul împotriva torturii..... 38
2.2.2.1.5. Comitetul pentru drepturile copilului..... 39
2.2.2.1.6. Comitetul pentru prevenirea crimei şi combaterea delicvenţei..... 39
2.2.2.2. Consiliul Economic şi Social (E.C.O.S.O.C.)..... 40
2.2.2.2.1. Comisia pentru drepturile omului..... 40
2.2.2.2.2. Comitetul pentru drepturi economice, sociale şi culturale.... 41
2.2.2.2.3. Comisia pentru drepturile femeii..... 41
2.2.2.3. Secretariatul..... 42
2.2.3. Organizaţii speciale ale O.N.U. cu preocupări în domeniul protecţiei juridice a drepturilor omului..... 44
2.2.3.1. Organizaţia Internaţională a Muncii (O.I.M.)..... 45
2.2.3.2. Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură (U.N.E.S.C.O)..... 46
2.2.3.3. Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Alimentaţie şi Agricultură (F.A.O.)..... 48
2.2.3.4. Organizaţia Mondială a Sănătăţii (O.M.S.)..... 48

CAPITOLUL 3
ORGANIZAŢII POLITICE REGIONALE CARE DESFĂŞOARĂ ACTIVITĂŢI CU PRIVIRE LA DREPTURILE OMULUI..... 51
3.1. Organizaţii politice regionale care desfăşoară activităţi cu privire la protecţia drepturilor omului 51
3.1.1. Organisme europene..... 52
3.1.1.1. Consiliul Europei..... 52
3.1.1.2. Curtea Europeană a Drepturilor Omului..... 55
3.1.1.2.1. Organele Curţii Europene a Drepturilor Omului..... 55
3.1.1.2.2. Procedura în faţa Curţii 57
3.1.1.2.3. Protocolul 14 la Convenţia Europeană a Drepturilor Omului..... 60
3.1.1.3. Organizaţia pentru Securitate şi Cooperare în Europa (O.S.C.E.)..... 63
3.1.1.3.1. Instituirea şi evoluţia O.S.C.E..... 63
3.1.1.3.2. Structura instituţională a O.S.C.E..... 65
3.1.1.3.3. Mecanismul dimensiunii umane a O.S.C.E..... 66
3.1.1.4. Protecţia drepturilor omului în cadrul Uniunii Europene..... 68
3.1.2. Organisme interamericane..... 68

3.1.2.1. Considerații generale..... 68
3.1.2.2. Comisia interamericană a drepturilor omului..... 69
3.1.2.3. Curtea interamericană a drepturilor omului 71
3.1.3. Organisme africane 72
3.1.4. Organisme arabe 76
3.2. Organizații neguvernamentale cu preocupări în domeniul protecției juridice a drepturilor omului..... 76

CAPITOLUL 4
DREPTURI CIVILE ŞI POLITICE..... 79
4.1. Considerații preliminare..... 79
4.2. Principalele documente internaționale cu privire la drepturile omului, cu referire la drepturile civile şi drepturile politice..... 81
4.2.1. Carta O.N.U..... 81
4.2.2. Carta Internațională a Drepturilor Omului..... 82
4.2.2.1. Declarația Universală a Drepturilor Omului..... 82
4.2.2.2. Pactul Internațional privind drepturile civile şi politice..... 82
4.2.2.2.1. Protocolul facultativ la Pactul Internațional privind drepturile civile şi politice..... 84
4.2.2.2.2. Al doilea Protocol facultativ la Pactul Internațional privind drepturile civile şi politice vizând abolirea pedepsei cu moartea..... 84
4.2.2.3. Convenții internaționale privind drepturile omului..... 85
4.3. Drepturile civile..... 85
4.3.1. Dreptul la viață, la libertate şi la inviolabilitatea persoanei..... 86
4.3.2. Dreptul la egală ocrotire a legii..... 88
4.3.3. Dreptul de a se căsători şi de a întemeia o familie..... 89
4.3.4. Dreptul la viață privată..... 90
4.3.5. Dreptul la cetățenie..... 91
4.3.6. Dreptul la libertatea de circulație şi de alegere a domiciliului.... 91
4.3.7. Dreptul de a fi recunoscut ca subiect de drept..... 91
4.4. Drepturile politice..... 91
4.4.1. Dreptul la libertatea de exprimare..... 92
4.4.2. Dreptul la întrunire şi asociere paşnică..... 93
4.4.3. Dreptul la libertatea gândirii, conştiinței şi religiei..... 93
4.4.4. Dreptul de a participa la conducerea treburilor publice..... 94
4.4.5. Egalitatea în drepturi..... 94
4.4.6. Dreptul la azil..... 95
4.4.7. Dreptul de a nu fi extrădat sau expulzat..... 96

CAPITOLUL 5
DREPTURI ECONOMICE, SOCIALE ŞI CULTURALE..... 97
5.1. Consideraţii preliminare..... 97
5.2. Documente internaţionale cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale..... 99
5.2.1. Carta O.N.U..... 99
5.2.2. Declaraţia Universală a Drepturilor Omului..... 99
5.2.3. Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Economice, Sociale şi Culturale..... 100
5.2.4. Instrumente juridice cu caracter regional 102
5.2.4.1. Convenţia Europeană pentru protejarea drepturilor omului şi a libertăţilor sale fundamentale..... 102
5.2.4.2. Carta Africană privind drepturile omului şi popoarelor..... 102
5.2.4.3. Convenţia Americană privind drepturile omului..... 102
5.3.Drepturile economice şi sociale..... 102
5.3.1. Dreptul la muncă..... 104
5.3.2.Dreptul la securitate socială, inclusiv la asigurări sociale..... 104
5.3.3. Dreptul persoanei la un nivel de trai suficient pentru ea şi familia sa..... 104
5.3.4. Dreptul de a forma sindicate şi de afiliere la un sindicat..... 105
5.3.5. Dreptul la sănătate..... 106
5.4. Drepturile culturale..... 106
5.4.1. Dreptul la educaţie..... 108
5.4.2. Dreptul de a participa la viaţa culturală..... 110
5.4.3. Dreptul de a beneficia de progresele ştiinţei şi tehnicii şi de aplicaţiile acestora..... 110
5.4.4. Dreptul persoanei de a beneficia de protecţia intereselor morale şi materiale decurgând din opera sa..... 111
5.4.5. Dreptul persoanei la realizarea drepturilor economice, sociale şi culturale necesare pentru menţinerea demnităţii sale..... 113

CAPITOLUL 6
DREPTURI COLECTIVE (DREPTURILE POPOARELOR)..... 113
6.1. Consideraţii preliminare..... 114
6.2. Drepturi colective..... 114
6.2.1. Dreptul la pace..... 119
6.2.2. Dreptul la dezvoltare..... 124
6.2.3. Dreptul la mediu natural sănătos..... 126
6.2.4. Dreptul la autodeterminare.....

CAPITOLUL 7
DREPTURILE STRĂINILOR 129
7.1. Considerații preliminare 129
7.2. Statutul apatrizilor 131
7.2.1. Dreptul la cetățenie 131
7.2.2. Fenomenul apatridei 131
7.2.2.1. Principii 131
7.2.2.2. Apatridia în instrumentele adoptate de O.N.U. şi în alte convenții internaționale 132
7.3. Statutul refugiaților 135
7.3.1. Statutul refugiaților la Națiunile Unite şi în convențiile internaționale 135
7.3.2. Preocupări pentru consolidarea statutului refugiaților 138
7.4. Drepturile populațiilor migrante 140
7.4.1. Problema migrației 140
7.4.2. Dreptul internațional al migrării 140

CAPITOLUL 8
PROTECȚIA DREPTURILOR FEMEII 147
8.1. Considerații preliminare 147
8.2. Protecția juridică a femeii până în 1945 148
8.3. Condiția femeii în instrumentele adoptate de O.N.U 149
8.3.1. Convenția asupra drepturilor politice ale femeii 150
8.3.2. Convenția asupra naționalității femeii căsătorite 151
8.3.3. Convenția privind consimțământul la căsătorie, vârsta minimă pentru căsătorie şi înregistrarea căsătoriilor 152
8.4. Măsuri privind punerea în practică a instrumentelor adoptate în cadrul Națiunilor Unite 154
8.5. Strategii Internaționale cu privire la promovarea condiției femeii 157
8.5.1. Anul Internațional al femeii 159
8.5.2. Deceniul Națiunilor Unite pentru femeie: egalitate, dezvoltare şi pace 162

CAPITOLUL 9
PROTECȚIA DREPTURILOR COPILULUI, ALE DEFICIENȚILOR MINTALI, ALE PERSOANELOR CU HANDICAP ŞI ALE ALTOR CATEGORII DE PERSOANE 163
9.1. Considerații preliminare 163
9.2. Drepturile copilului 166
9.2.1. Afirmarea drepturilor fundamentale ale copilului 166
9.2.2. Asigurarea protecției copilului în viața social-economică 171
9.2.3. Asigurarea educației şi sănătăți copilului 172

9.2.4. Drepturile copilului în justiție și administrație..... 173
9.2.5. Organisme Internaționale cu competențe în domeniul protecției drepturilor copilului..... 173
9.3. Drepturile deficienților mintali, ale persoanelor cu handicap și ale altor categorii de persoane..... 174
9.3.1. Drepturile deficienților mintali..... 174
9.3.2. Drepturile persoanelor cu handicap..... 175
9.3.3. Protecția drepturilor persoanelor în vârstă..... 176

CAPITOLUL 10
PRINCIPII DE DREPT APLICABILE ÎN JUSTIȚIE ȘI ADMINISTRAȚIE DIN PERSPECTIVA DREPTURILOR OMULUI..... 177
10.1. Considerații preliminare..... 177
10.2. Principii aplicabile în justiție..... 178
10.2.1. Principiul independenței magistraturii..... 179
10.2.1.1. Independența judecătorilor..... 180
10.2.1.2. Independența procurorului..... 180
10.2.2. Principiul nediscriminării în calificarea, selectarea și pregătirea judecătorilor..... 182
10.2.3. Principiul secretului profesional și al imunității..... 183
10.2.4. Principiul libertății de expresie și de asociere..... 183
10.2.5. Egalitatea în administrarea justiției..... 183
10.2.6. Principiul neretroactivității legii penale (neretroactivite ratione personae)..... 184
10.3. Principii aplicabile în administrație..... 186
10.3.1. Principiul „administrației prin lege”..... 186
10.3.2. Principiul proporționalității..... 187
10.3.3. Principiul corectitudinii procedurale..... 188
10.3.4. Principiul termenului rezonabil..... 189
10.4. Elementele definitorii ale principiilor..... 190

CAPITOLUL 11
DREPTURILE OMULUI ÎN JUSTIȚIE..... 195
11. 1. Dezvoltarea conceptuală a drepturilor și libertăților omului... 195
11. 2. Respectarea drepturilor omului în justiție..... 197
11. 3. Garantarea dreptului la un proces echitabil..... 199
11.3.1 Aplicabilitatea articolului 6 al CEDOLF..... 200
11.3.2. Garanțiile generale ale dreptului la un proces echitabil (art. 6 paragraful 1)..... 202
11.3.3. Garanțiile speciale ale dreptului la un proces echitabil în procesele penale (art. 6 paragraful 2 și 3)..... 205

11.3.4. Garanțiile implicite ale dreptului la un proces echitabil. Dreptul la o audiere echitabilă (fair hearing) 211

CAPITOLUL 12
MIJLOACE JURIDICE DE APĂRARE A DREPTURILOR OMULUI ÎN ADMINISTRAȚIE 217
12.1. Contenciosul administrativ - noțiunea și rolul acestei instituții juridice în apărarea drepturilor fundamentale ale omului și cetățeanului 217
12.2. Formele contenciosului administrativ 220
12.2.1. Controlul parlamentar 221
12.2.2. Controlul administrativ 221
12.2.3. Controlul judecătoresc (judiciar) 222
12.2.4. Controlul exercitat de alte autorități publice 223
12.2.5. Controlul politic 223
12.3. Condiția termenului de introducere a acțiunii în contencios administrativ 227
12.4. Activitatea desfășurată de avocatul poporului asupra aplicării drepturilor omului 230

CAPITOLUL 13
EVOLUȚIA DREPTURILOR OMULUI ÎN ROMÂNIA 235
13.1 Considerații preliminare – istoric 235
13.2. România și dreptul internațional al drepturilor omului 242
13.2.1. Încălcări ale drepturilor omului în regimul dictaturii comuniste 243
13.2.2. Perspective ale afirmării drepturilor omului după decembrie 1989 246
13.2.3. Actele normative cu privire la drepturile omului elaborate după decembrie 1989 250
13.2.4. Reflectarea prevederilor instrumentelor juridice internaționale în normele juridice interne ale României 253
13.2.4.1. Reflectarea prevederilor instrumentelor juridice internaționale în normele juridice interne ale României 253
13.2.4.2. România și tratatele drepturilor omului 253

CAPITOLUL 14
PROTECȚIA DREPTURILOR OMULUI ÎN CONSTITUȚIA ROMÂNIEI 255
14.1. Considerații generale 255
14.1.1. Principiile constituționale care reglementează drepturile și libertățile fundamentale 256

14.1.2. Aplicarea normelor internaționale în dreptul intern..... 256
14.2. Principalele drepturi prevăzute în Constituția României în raport cu Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (C.E.D.O.), amendată prin Protocoalele nr. 3, 5 si 8 și completată prin Protocolul nr. 2..... 258
14.2.1. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică..... 258
14.2.2. Dreptul la libertate și siguranță..... 261
14.2.3. Dreptul la liberă circulație..... 263
14.2.4.Drepturile vieții personale..... 265
14.2.5.Libertățile spirituale..... 266
14.2.6. Drepturile omului în instanțele din România..... 268

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ..... 275